КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ.436-2 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

САДУЛА Любомира Миколаївна - к.е.н., доц. кандидат економічних наук, юридичний факультет Європейського університету

ІСЬКІВ Назарій Ярославович - студент магістратури, юридичний факультет Європейського університету

ПАПІРНИК Павло Андрійович - студент магістратури, юридичний факультет Європейського університету

DOI 10.32782/NP.2022.4.13

Розглядається кримінально-правова характеристика «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників». Аналізуються відповідні зміни до КК України у зв'язку з ухваленням Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» від 3 березня 2022 р. З'ясовано стан теоретичного дослідження кримінальної відповідальності за виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників.

Короткий огляд кримінально-правової літератури засвідчив, що кримінальна відповідальність за відповідний злочин нині ще не достатньо вивчена. Проаналізовано особливості об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст.436-2 КК України. Він описаний як формальний склад злочину, що свідчить про те, що обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є лише суспільно небезпечне діяння.

Визначено, що суб'єкт цього злочину є як загальним, так і спеціальним. Встановлено особливості суб'єктивної сторони складу злочину «виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників». Зокрема, констатовано, що цей злочин вчиняється тільки з умисною формою вини, оскільки описаний як такий, що має формальний склад.

Ключові слова: виправдовування, визнання правомірною, публічне заперечення, збройна агресія, виготовлення, поширення.

Постановка проблеми

Відомо, що збройна агресія РФ проти України має місце ще з 2014 р., внаслідок чого було окуповано АРК та створено так звані «ЛНР» та «ДНР». Втім як представниками РФ, так і її засобами масової інформації заперечується факт агресії та будь-які інші злочинні дії російської влади. Натомість маніпулятивно намагаються представити російсько-українську війну як «внутрішній конфлікт» в Україні чи «громадянську війну».

Постановою Верховної Ради України від 27 січня 2015 №129-VIII визнано факт початку воєнної агресії РФ проти України з лютого 2014 року. У ній також обґрунтовується причетність РФ до таких терактів, як збиття цивільного пасажирського літака рейсу МН17, трагедій у Волновасі, Донецьку та Маріуполі, факт окупації РФ АРК тощо. Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України» від 21 квітня 2022 р. визначено, що «збройна агресія Російської Федерації розпочалася з неоголошених і прихованих вторгнень на територію України підрозділів збройних сил та інших силових відомств Російської Федерації, а також шля-

хом організації та підтримки терористичної діяльності, а 24 лютого 2022 року переросла в повномасштабне збройне вторгнення на суверенну територію України… Російська Федерація чинить злочин агресії проти України та здійснює тимчасову окупацію частини її території за допомогою збройних формувань Російської Федерації, що складаються з регулярних з'єднань і підрозділів, підпорядкованих Міністерству оборони Російської Федерації, підрозділів та спеціальних формувань, підпорядкованих іншим силовим відомствам Російської Федерації, їхніх радників, інструкторів та іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також за допомогою окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та підконтрольні Російській Федерації самопроголошені органи, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України. Дії Російської Федерації на території України грубо порушують принципи та норми міжнародного права» [1].

Втім, вказані злочинні дії російської влади заперечуються чи виправдовуються.- А тому така ворожа пропаганда несе пряму загрозу суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, інформаційній безпеці України. Як наслідок, було зареєстровано законопроєкт від 18 лютого 2021 р. №5102. У Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» вказується, що внаслідок неналежного правового регулювання в національному інформаційному просторі України останніми роками спостерігається низка негативних явищ, які створюють реальні та потенційні загрози інформаційний безпеці людини і громадянина, суспільства і держави. Ці загрози стали істотним фактором, що безпосередньо підриває інформаційну безпеку держави в умовах триваючої з 2014 р. збройної агресії Російської Федерації проти України. Особливоюою небезпекою є виготовлення та поширення в Україні інформаційних матеріалів, спрямованих на пряме чи опосередковане виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії РФ проти України,у тому числі шляхом представлення її як «внутрішнього конфлікту», «громадянського конфлікту», «громадянської війни», заперечення тимчасової окупації частини території України [2]. На підставі цього Законом України від 3 березня 2022 р. №2110 КК України було доповнено статтею 436-2 КК України, яка встановлює кримінально-правову заборону за виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників.

Стан теоретичного дослідження

З огляду на те, що норма про відповідальність за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст.436-2 КК України, запроваджена лише нещодавно, то очевидно, що ця проблематика є недостатньо вивчена. Зокрема, питання протидії виправдовуванню, визнанню правомірною, запереченню збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікації її учасників були предметом розгляду у працях І.В. Берднік, Р.О. Мовчан, А.М. Орлеан, Н.С. Стефанів, М.І. Хавронюк та інші. А тому наукова полеміка щодо формулювання змісту окремих ознак цього складу кримінального правопорушення лише набирає обертів.

З огляду на **це метою** статті є кримінально-правова характеристика складу злочину, передбаченого ст.436-2 КК України.

Виклад основних положень

При кримінально-правовій характеристиці складу кримінального правопорушення розгляду потребує питання щодо його об'єктивних та суб'єктивних ознак. Традиційно слід розпочати з вивчення об'єкту складу кримінального правопорушення. Склад злочину, передбаченого ст.436-2 КК України, розміщений у Розділі XX «Кримінальні правопорушення проти миру, безпе-

ки людства та міжнародного правопорядку». У теорії кримінального права загальновизнаною є позиція, відповідно до якої родовий об'єкт кримінального правопорушення встановлюється шляхом аналізу назви розділу Особливої частини КК України, у якому наявна стаття, що передбачає відповідальність за його вчинення. Відповідно діяння, які містяться в одному розділі КК України, посягають на той самий родовий об'єкт [3, с. 83]. А тому родовим об'єктом аналізованого злочину слід вважати охоронювані кримінальним законом суспільні відносини щодо забезпечення миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Для визначення ж безпосереднього об'єкта складу злочину «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників» традиційно необхідно проаналізувати структуру суспільних відносин, які перебувають під кримінально-правовою охороною. Предметом таких відносин є інформаційні відносини, оскільки виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії чи виготовлення або поширення відповідних матеріалів здійснюється, так би мовити, завдяки протиправній інформаційній діяльності. Такі відносини виникають з приводу охорони суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, а також інформаційної безпеки України. У ЗУ «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. зазначено, що інформація не може бути використана для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі…» (ст.28) [4].

При цьому сторонами суспільних відносин є держава (з одного боку), яка встановлює заборону поширення інформації, у якій заперечується чи виправдовується збройна агресія РФ проти України, та особа, яка вчиняє злочин, передбачений ст.436-2 КК України (з іншого боку), хоча остання зобов'язана утримуватись від таких суспільно небезпечних дій. А тому безпосереднім об'єктом розглядуваного складу злочину є суспільні відносини у сфері вільного поширення інформації з приводу охорони суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, а також інформаційної безпеки України.

У подальшому необхідно проаналізувати його об'єктивну сторону, яка полягає у вчиненні наступних суспільно небезпечних діянь:

1) виправдовування збройної агресії Російської Федерації проти України;

2) визнання правомірною збройної агресії Російської Федерації проти України;

3) заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України

4) глорифікація її учасників;

5) виготовлення матеріалів, у яких міститься виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України;

6) поширення матеріалів, у яких міститься виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України.

З аналізу диспозицій ст.436-2 КК України випливає, що аналізований склад злочин описаний як формальний, а отже, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є лише суспільно небезпечне діяння. Тому більш детально зупинимось на аналізі ознак його об'єктивної сторони. Так, семантичний зміст поняття «виправдовувати» розглядається як доводити свою правоту, невинність; пояснювати свої вчинки, дії, наводити причини, які дають можливість, дозволяють вибачити; виявлятися правильним, таким, що справджує, підтверджує щонебудь [5, с.459]. Семантичний зміст поняття «правомірний» трактується як виправданий, не випадковий [5, с.508]. Судовій практиці України відомі випадки притягнення до кримінальної відповідальності за виправдовування та визнання правомірною збройної агресії РФ проти України. Так, керівник Чернівецької обласної прокуратури повідомив про підозру адвокату за фактом виправдовування, визнання правомірною збройної агресії російської федерації проти України та глорифікації російських військових (ч. 2, ч. 3 ст. 436-2 КК України). За даними слідства, підозрюваний підтримував агресивну політику РФ та звинувачував українську владу в розв'язуванні та ескалації

конфлікту. Громадянин активно коментував дописи росіян на сторінці спільноти в забороненій соціальній мережі «ВКонтакте», де звинувачував українську владу у нацизмі та розправі над російськомовним населенням, засуджував Революцію гідності. Крім того, у новинній стрічці російської спільноти він оприлюднював відеозаписи з українцями, які займають активну проукраїнську позицію та залишав під цими відео негативні коментарі, називаючи громадян «Укро-зомбаками». Відповідно до висновку судово-лінгвістичної експертизи, у висловлюваннях адвоката наявні ознаки виправдовування та визнання правомірною збройної агресії РФ проти України [6].

Ще однією формою вчинення злочину, передбаченого ст.436-2 КК України, є заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України. Семантичний зміст поняття заперечення розглядається як заява про незгоду з ким-, чим-небудь, доказ проти чогось; невизнання існування, значення, доцільності чого-небудь [5, с.250]. При цьому заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України вважається кримінально-караним, якщо воно здійснено як публічно, так і при окремій бесіді. Також необхідно встановити, що слід розуміти під глорифікацією осіб, які здійснюють збройну агресію Російської Федерації проти України, розпочату у 2014 році. Це поняття розглядається як звеличення, прославлення [7].

Під виготовленням відповідних матеріалів слід розуміти первинне створення об'єктів матеріального світу (наприклад, пісень, написів, плакатів), які відображають виправдовування, визнання правомірною, чи заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, закріплюють чи містять на собі таку інформацію (наприклад, на транспортному засобі, одязі), а також їх розмноження чи копіювання [8, с.658].

Що стосується поширення такої інформації, то вона полягає у її розповсюдженні будь-яким способом (використання мережі Інтернет, вкидання в поштові скриньки, продаж тощо) [8, с.658]. Приклад поширення інформації злочинного змісту відображений у вироку Шевченківського районного суду міста Києва від 20 жовтня 2022 р. Так, у громадянина України В. за невстановлених обставин, але не пізніше 08 квітня 2022 року виник та сформувався стійкий злочинний намір, направлений на вчинення кримінально караних діянь, що полягають у поширенні матеріалів із виправдовуванням, визнанням правомірною та запереченння збройної агресії Російської Федерації проти України, а також глорифікацією осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, представників збройних формувань Російської Федерації, груп найманців, створених, підпорядкованих та керованих Російською Федерацією.

В., у період з 08 квітня 2022 року по 14 квітня 2022 року, на належному йому акаунт-профілі (інтернет-сторінці) опублікував ряд постів, а також висвітлив від свого імені ряд особистих коментарів наступного змісту, зокрема:

- 08 квітня 2022 року опубліковано коментар у новинній стрічці наступного змісту, дослівно: «Это ещё раз говорит! Заняли, освободили - уходить нельзя! Подставляете людей! Отошли от Киева, Чернигова, Броваров - что за маневры?! У России мощнейшая армия, плюс добровольцы - так раздавите гнид, тем более, что очаг заразы - Киев, Львов !... Или желаете оставить Киевский режим?!...»;

- 08 квітня 2022 року опубліковано наступний пост «Дорогие воины и ваше руководство! Все силы на очистку Украины за Львов !!! Эта зараза будет постоянно устраивать провокации, убийства!... Позор фашистской Украине! Какой же тварью нужно быть, чтоб по приказу из за моря, свои же города бомбить! Позор фашистской Украине! Что горе принесла в страну, чтобы хозяин был доволен, с народом развязать войну. Позор фашистской Украине! Стрелявшей в женщин и детей. Позор фашистской Украине! Позор кровавый наших дней!»;

- 08 квітня 2022 року опубліковано пост шляхом здійснення репосту із власним текстовим коментарем, дослівно: « Дай Бог !!! Про Бучу я имел ввиду, что заняв её - отходить нельзя! Нельзя подставлять людей! Бандеровцы способны на всё!»;

- 13 квітня 2022 року опубліковано коментар у новинній стрічці наступного

змісту, дослівно: «Главная зараза в Киеве, Львове - почему точечно не ударите туда… 1945-2022. Русский солдат снова освобождает Европу от нацизма!!!»;

- 14 квітня 2022 року опубліковано пост шляхом здійснення перепосту в новинній стрічці з акаунт-профілю, на якому висвітлено текстовий напис наступного змісту, дослівно: «Уничтожение военного и политического руководства Украины - это акт гуманизма и человеколюбия. И чем быстрее Россия его совершит, тем больше жизней украинских граждан и российских военнослужащих сохраним… Ничего в мире не меняется. Русские воюют с нацистами, белорусы партизанят, а бандеровцы убивают мирное население с одобрения Германии»;

У зазначених поширених В. матеріалах, містяться публічні виправдовування, визнання правомірною та заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, представників збройних формувань Російської Федерації, груп найманців, створених, підпорядкованих та керованих Російською Федерацією. При цьому, В., переслідуючи явно злочинний намір, здійснив вищевказане протиправне діяння в контексті триваючої збройної агресії Російської Федерації проти України, яка розгорнута на всій її території, отже, вчинив усі залежні від нього дії на шкоду інформаційній безпеці людини і громадянина, суспільству та держави, та довів свій злочин до кінця [9].

У подальшому слід зупинитися на характеристиці суб'єкта складу злочину «виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників». З аналізу диспозицій ст.436-2 КК України можна зробити висновок, що ним може виступати як загальний (ч.1, 2 ст.436-2 КК України), так і спеціальний (службова особа) (ч.3 ст.436-2). Відповідно до ч.3 та ч.4 ст.18 КК України службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав. Що стосується суб'єктивної сторони цього складу злочину, то опис ознак його об'єктивної сторони вказує на те, що відповідне посягання вчиняється з умисною формою вини.

Висновки

Встановлення кримінально-правової заборони виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників є обґрунтованим кроком законотворця. Втім ефективність протидії таким суспільно небезпечним діянням, перш за все, залежить від опису ознак об'єктивної сторони, а тому розглядувана проблематика залишатиметься і надалі актуальною та значущою.

Література

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України: Закон України від 21 квітня 2022 р. №2217-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2217-20#Text

2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» від 19 лютого 2021 р. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=5102&conv=9

3. Коржанский Н.И. Объект посягательства и квалификация преступлений / Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1976. 188 с.

4. Про інформацію: Закон України від-2 жовтня 1992 р.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12

5. Словник української мови: в 11 томах. Том 1, 1970. С. 508 http://sum.in.ua/s/vypravdovuvatysja

6. Виправдовував збройну агресію росії: адвокату з Буковини повідомлено про підозру. URL: https://pogliad.ua/news/crime/vipravdovuvav-zbroynu-agresiyu-rf-advokatu-z-bukovini-povidomleno-pro-pidozru-427901

7. Перекладаємо слово глорифікація. https://slovotvir.org.ua/words/hloryfikatsiia

8. Сухонос В.В., Білокінь Р.М., Сухонос В.В. (мол.). Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / За заг. ред. докт. юрид. наук. проф..В.В. Сухоноса. Суми: ПФ «Видавництво «Університетська книга», 2020 р. 672 с.

9. Вирок Шевченківського районного суду міста Києва від 20 жовтня 2022 р. Справа №761/16599/22. URL: reyestr.court.gov.ua.

SUMMARY

Criminal law characteristics of justification, recognition as legitimate, denial of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, glorification of its participants is examined. The proper changes are analysed in the Criminal code of Ukraine in connection with passing an Act of Ukraine «On amendments to some legislative acts of Ukraine regarding the strengthening of criminal liability for the production and distribution of prohibited information products» from March, 3 in 2022.

The state of theoretical study of the issue of criminal responsibility for justification, recognition as legitimate, denial of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, glorification of its participants was conducted. A brief review of criminal literature has given an opportunity to conclude that the issue of criminal responsibility for the crime provided for in Article 436-2 of the Criminal Code of Ukraine is one of those who have not been properly resolved. The peculiarities of the objective side of this crime are analyzed. It is described as a formal crime, indicating that the obligatory indication of the objective side is only a socially dangerous act.

It is established that the subject of trading in influence both general and special. The peculiarities of the subjective part of the crime «justification, recognition as legitimate, denial of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, glorification of its participants», committed solely with direct intent, are investigated, since the corresponding crime is described as having a formal composition.

Key words: justification, recognition as lawful, public denial, armed aggression, production, distribution.